

Novi staroslavensko-hrvatski rječnik

(Stjepan Damjanović, Ivan Jurčević, Tanja Kuštvović, Boris Kuzmić, Milica Lukić, Mateo Žagar: *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*, Matica hrvatska, Zagreb, 2004.)

U 2004. godini hrvatskim je leksikografskim djelima pridruženo jedno vrlo vrijedno djelo. Riječ je o staroslavensko-hrvatskom rječniku koji su izradili Stjepan Damjanović, Ivan Jurčević, Tanja Kuštvović, Boris Kuzmić, Milica Lukić i Mateo Žagar. *Rječnik* je, prema riječima autora, u prvom redu namijenjen studentima kroatistike i slavistike, rađen je na korpusu tekstova s kojima se studenti susreću, uglavnom onima zastupljenim u *Hammerovoj Staroslavenskoj čitanci* i Damjanovićevu *Slovu iskona*.

Rječničkom dijelu prethodi *Uvod* i tablica starih slavenskih azbuka (s brojevnim vrijednošću i imenima slova), njihova transliteracija na latinicu i očekivan izgovor tih slova.

Svakako treba istaknuti *Uvod* u kojemu je jezgrovitim i jasnim rečenicama iscrpno objašnjena metodologija rada i način obradbe natuknica po vrstama riječi te uporaba svih oznaka i kratica. Sve se staroslavenske natuknice donose u latiničnoj grafiji, što će, smatraju autori, olakšati služenje *Rječnikom*. Korisnicima koji se tek uvode u problematiku starih slavenskih tekstova od velike će pomoći biti informacije kako čitati pojedine latinične grafeme na koje će u transliteraciji naići, a također i objašnjenje naziva koji se spominju (npr. transliteracija, staroslavenski

kanon), što je vrlo pohvalno i pokazuje da su autorima poznati problemi koji se kod početnika mogu javiti.

Rječnički dio organiziran je tako da je pri azbučnom poretku početak svakoga novog slova najavljen slovnim oznakama svih triju pisama († A Δ). Također se navodi brojevnost vrijednost svakoga slova u glagoljici i ćirilici, njegovo ime i očekivan način čitanja (a – slovo “azъ”; † – broj 1, · Δ · – broj 1).

Rječnički članak za imenice koje pripadaju glavnim sklonidbama te *u-* i *i-*sklonidbi sadrži (uz natuknicu u nominativu) genitivni morfem, oznaku roda i hrvatsku istovrijednicu (**ankira**, -y ž. – sidro). Za imenice koje pripadaju konsonantskim sklonidbama i ženskoj *v-*sklonidbi, gramatička odrednica sadrži potpuni genitivni i dativni oblik (**svekrъ**, svekrъve, svekrъvi ž. – svekrva). Kosi padežni oblik zamjenica javlja se kao natuknica i upućuje na nominativni oblik ako se pretpostavi da ga korisnik neće moći dovesti u vezu s nominativom (**česo v. čyto**). Pridjevi se donose u neodređenom obliku muškoga roda, a komparativ se navodi uz pozitiv samo ako su ga glasovne promjene učinile teže prepoznatljivim (**dlъgъ² prid, komp. dlъžai** – dug, dugačak) te se javlja i kao natuknica s uputnicom na pozitiv (**huždii v. hudъ**). Za glavne brojeve koji imaju oblik imenice, navodi se genitivni i dativni morfem (**devęťъ**, -i, -i *gl. broj* – devet); ako se sklanjaju kao pridjevi, daje se oblik za sva tri roda (**edinyъ, edina, edino gl. broj** – jedan, jedna, jedno); redni se brojevi donose u određenom obliku, također u sva tri roda (**prъvyi, prъvaê, prъvoe red. broj** – prvi, prva, prvo). Kod glagola donosi se 1. i 2. lice jednine pre-

zenta, "uglavnom od posljednjeg zajedničkog grafema u konjugaciji i osnovnom obliku" (**prosiêti**, -êjò, -êeši – zasjati). "U primjerima gdje se mijenja gotovo cijela riječ, donosili smo pune oblike", objašnjavaju autori (**mrêti**, мръò, мръеši – mrijeti). Prezentski se oblik javlja kao natuknica i upućuje na infinitiv ako se prezentska osnova jako udaljila od infinitivne (**мръò** v. **mrêti**). Kada su smatrali potrebnim, autori su za gramatičke odrednice glagolskih natuknica donosili i druge oblike, a ne samo 1. i 2. lice jednine prezenta (**vъzêti**, vъzьmò, vъzьmeši, 3. l, jd. vъzêтъ, aor. vъzêсъ / vъzêhъ, akt. part. pret. I. vъzьmъ – uzeti, primiti; dobiti; ukloniti; podići; **vъzêti komъkanie** – pričestiti se).

Homonimne se natuknice obročavaju (**variti**,¹ varjò, variši – íci naprijed, preteći; prethoditi, doći ispred; **variti**,² varjò, variši – kuhati, variti; **длѣгъ**,¹ -a m. – dug; **длѣгъ**² prid, komp. **длѣžai** – dug, dugačak). Upozorava se na sinonime (**bogoêvlenie**, -ê s. – Bogojavljenje; *usp.* **epifaniê**, te dosljedno: **epifaniê**, -ê ž. – Bogojavljenje; *usp.* **bogoêvlenie**). Rječnički članak često sadrži sveze s natuknicom (**vъzimati**, vъzemljò, vъzemleši / -ajò, -aeši – (pre)uzimati; ubirati, skupljati; podizati; **vъzimati komъkanie** – pričešćivati se; **vъzimati čestъ** – sudjelovati; **vъzimati grêhy** – oduzimati grijehe; ili **vъz(ъ)rijed. s A** – za; umjesto; blizu, pokraj; **blagodêтъ vъz blagodêтъ** – milost za milost), što svakako pridonosi cjelovitosti obradbe i povećava uporabnu vrijednost djela. Posljednja dva primjera ilustriraju uporabu kose crtice i zagrada. U navedenim slučajevima kosom je crticom označeno da je "natuknica jedna, a obrada ima

više" (**vъzimati**, vъzemljò, vъzemleši / -ajò, -aeši), dok zagrade označavaju da "riječ ima i svoj kraći...oblik" (**vъz(ъ)**).

Na temelju odabranih natuknica vidimo da je *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik* rađen vrlo stručno i profesionalno, prema precizno definiranoj koncepciji od koje autori nisu odstupali. U njega je uložan velik trud, motiviran ljubavlju autora prema slavenskoj jezičnoj starini i svojoj struci. Taj vrlo praktičan rječnik imat će svoje korisnike ne samo među studentima kroatistike i slavistike, nego će za njim moći posegnuti svi koji se zanimaju za paleoslavističku problematiku, jer će u njemu pronaći velik dio riječi iz staroslavenskoga kanona.

Marijana Horvat